

IRODALOM — KÜLFÖLDI TANITÁSI MOZGALMAK — LAPSZEMLE — HIREK

IRODALOM

Kornis Gyula: Egyetem és politika. Franklin-Társulat, Budapest, 1936.
61 lap.

A mai világválságot erősen érzi a kultúra is; nem csupán a kultúrára fordítható anyagi eszközök folytonos apadása, hanem még inkább az egész közszellemnek bizonyos értelemben kultúraellenes áramlata miatt. Az emberiség ma mintha összeesküdött volna, hogy a megoldásra váró problémákat nem az embert az állat fölé emelő isteni szikrával, az értelemmel, hanem vak, sőt sokszor vad ösztönökkel intézi el. Az ösztönöknek emez áradata az ész, a tudást is vagy a maga rabigájába hajtani, vagy kiméretlenül eltaposni igyekszik. Fanatikus politikai rendszerek a tudományt csak „*ancilla politicae*”-nek tekintik és csak addig becsülik, amíg hűségesen, teljes megadással szolgálja a politikai célokat. Kornisnak, a kiváló bölcselet-kultúrpolitikusnak legújabb munkája a tudomány fellegvárának, az egyetemnek és a mai politikai irányzatoknak ezt a küzdelmét tárja elénk rendkívül érdekes, élénk és sokszor aggasztó képekben.

Történeti bevezetésül vázolja az egyes korok egyetem-típusait, a középkori egyetemet, a felvilágosodás egyetemét, a német idealizmus egyetemét, a pozitívizmus egyetemét, majd a századforduló demokratizált, tekintélyben hanyatló egyetemét. Ezután következik a könyv legérdekesebb része, a háború után kialakult egyetem-típusok, az orosz bolsevizmus, az olasz fasizmus és a német nézeti szocializmus egyetempolitikájának éles vonalakkal megrajzolt képe.

A *szocialista* és *kommunista* forradalmak első tette mindenütt az egyetemek demokratizálása volt. Kapuit válogatás nélkül megnyitotta a tömegek számára. Ámde a hallgatóknak így felduzzadt létszáma még Oroszországban is csakhamar visszaesett. A műveletlen tömegek csakhamar maguk belátták, hogy kellő előképzettség nélkül az egyetemen nincs mit keresniök. Nem sokat segítettek ezen a helyzeten a szovjet által felállított „munkásfakultások” sem, amelyeknek célja a kommunista munkásifjúságnak az egyetemi előadásokra való előkészítése volt. A proletár elemek arányszáma az egyetemen így is évfolyamról-évfolyamra rohamosan csökkent. Végül is kénytelenek voltak egy politikai jellegű felvételi vizsgát bevezetni, a tiltakozó diákokat pedig Szibériába száműzték. Ugyanígy a régi tanárok nagy részét is eltávolították és az egyetem autonómiáját megszüntetve, „vörös professzorokat” neveztek ki nagyrészt egyetemi fokozattal nem is rendelkező marxisták közül. A tanítás szabadsága megszűnt, a tanárok a legszigorúbb ellenőrzés alá kerültek, a tanulmányok gerince mindenütt, a bolsevik világnézet elsajátítása lett és az egész egyetem a tervgazdálkodástól megkövetelt szellemi szakmunkások termelésére állíttatott be.

Az olasz *fasiszmus* világnézetét ég és föld különbsége választja el a bolsevizmusról; egyben azonban megegyeznek: a totális állam eszméjében, az antiindividualizmusban, az antiliberalizmusban. Csakhogy, míg a fasiszmus közössége az egész nemzet, a bolsevizmusé csak a proletárság. Mindamellett a fasiszta politikai rendszernek is lényege az erőszak és ebből következik diktatórikus egyetempolitikája is. Az olasz egyetemeknek nincs önkormányzatuk, tanárai esküt kénytelenek tenni a fasiszta politikára. Az igazi fasiszták — mint Mussolini követeli, — ne az agyukkal, hanem a vérükkel gondolkozzanak, ne megérteni, hanem engedelmessé tőrekedjenek. Az igazságot eleve az állami tekintély dönti el.

A német *nemzeti szocializmus* szintén hevesen támatta az addigi egyetemet, mint amely öncélú, száraz intellektualizmusba vezetett és nem szolgálta a nemzet, a faj érdekeit, nem az akarat- és jellemképzés helye volt. Mivel a nemzeti szocializmus ideálja a tökéletessé kitenyészített tiszta fajú nép, legfőbb tudománnyá a fajelméletet, korunknak e ködös, misztikus teóriáját teszi meg. Az új állam minden szervezetet „gleichschaltol“ és nem tűr meg semmi kritikát, vagy ellenzékieskedést. Ezért törli el az egyetem önkormányzatát is és az ifjúságnak széleskörű jogokat biztosít az egyetem kormányzatában. Tanárok és diákok csak megfelelő faji leszármazás, politikai megbízhatóság és munkatáborokban való részvétel alapján juthatnak az egyetemre.

Mindezeknek a reformoknak egyik forrása, mint Kornis kimutatja, a tudomány, az igazság *pragmatiztikus* felfogása. Csak az igaz, ami hatalmi céljukat, érdekeiket szolgálja, csak az értékes, ami a közösség szükségleteit kielégíti. Szerzőnk meggyőzően bizonyítja e felfogás tarthatatlanságát. Titkon még a pragmatisták is hisznek a minden hasznosságtól független, önmagukban igaz tételekben és a német nemzet igazi tudósai a valóságban ma is a haszonra való tekintet nélkül, önzetlenül kutatják az igazságot. Hiszen enélkül a tudomány, mint ilyen, megszűnik. Ezért az egyetem a politikai hatalom parancsszava helyett az észnek kell uralkodnia, mert csak ez döntheti el az igazságot, nem pedig a hatalmi akarat. Az egyetem legyen éppen az állam kritikai öntudata, értelmi lelkiismerete, amely kiegészíteni hivatott a politikusnak sokszor csak ösztönszerű, pragmatista észjárását. Az állam tehát önmagának is szükséges és mással nem pótolható értéket rombol le, ha nem tartja tiszteletben az egyetem igazságkutató szabadságát. Az egyetem sohasem törpülhet a politikai hatalom propaganda-szervévé, tanár nem súlyodhatnak az államtól fizetett politikai eszmekereskedőkké, amint ezt ma Európa több nagy nemzetének új politikai rendszere az elbocsátás fenyegetésével követeli tőlük.

Vizont az elméleti elvek *gyakorlati alkalmazása*, a konkrét politikai helyzetben való döntés már a tudomány körén kívül esik, a különböző feltételeknek sajátserű együttlításán, sok irracionális tényezőn fordul meg. Ezek mérlegelése már nem a metodikus ész, hanem az államművészeti ösztön, a politikai akarat ügye. Tehát a tudomány racionalizmusának sem szabad kisajátítania az értékek egész tábláját.

Ezután Kornis felsorolja az egyetemi önkormányzat *minimum juris*-át, melyben legfontosabb a tanszékek betöltésére vonatkozó javaslatlételi joga. Mivel pedig az egyetem is visszaélhet a maga önkormányzatával, szükséges-

nek tartja az államhatalom ellenőrző, felülvizsgáló szerepét. Az egyetem és az államhatalom ilyen együttműködése szolgálja legjobban az igazság érdekeit.

E nehéz, kényes kérdésekben való világosításra és kellő súlyú állásfoglalásra Kornis valóban a leghivatottabb egyén, mivel épúgy benne él az egyetemi élet, mint az államhatalom gyakorlásának középpontjában. És, ha nálunk nem következik be a tudomány gúzsbakötése, abban kétségtelenül nagy érdeme lesz Kornis e világos, meggyőző fejtegetéseinek.

Somogyi József dr.

Cser János dr. : Korszerű magyar lélektani és nevelésügyi tanulmányok. Közlemények a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium Lélektani Laboratóriumából. I. kötet. Budapest, 1936. 272 p. Ára: 5.— pengő.

A fővárosi Pedagógiai Szeminárium főnállásának 25. esztendejében a Lélektani Laboratórium is elérkezett negyedévszázados munkásságához. Ez a kiadvány a jubileum alkalmával közrebocsajtja a neveléslelektani intézet vizsgálódásainak egy részét, és ezzel tanúságot tesz arról a komoly munkáról, amely falai között végbemegegy. Egyúttal az intézet jelenlegi vezetője részéről a kegyelet és hála megnyilatkozása is a megteremtő *Weszeley Ódónnal* és az újjászervező *Nagy Lászlóval* szemben, mert könyvét emléküknek ajánlja.

Ez a kötet a laboratórium munkásságának utolsó öt esztendejében keletkezett értekezéseket tartalmaz, amelyek közül különböző folyóiratokban és különlenyomatokban majdnem valamennyi megjelent már. A cikkek, három kivételével *Cser János dr.*, a laboratórium vezetője, tollából kerültek ki. Az értekezések egy része a Lélektani Laboratóriumban folyó kutatást tükrözi, tehát közös vizsgálódás eredménye; másik része ellenben az intézmény vezetőjének egyéni munkája.

Az előszót *Haltenberger Mihály dr.*, a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium igazgatója írta. A tanulmányok öt csoportra oszthatók: I. általános lélektani, II. próba- (teszt-) lélektani, III. pályaválasztási s pszichotechnikai, IV. nevelésügyi és V. a laboratórium célkitűzéseit és kialakulását ismertető tanulmányokra.

Általános lélektani tárgyú (9—45. o.) *A szellemtudományi lélektan-ról* szóló cikk, amely miután Spranger nyomán az idevonatkozó alapfogalmakat tisztázza, a következőkben Dilthey, K. Bühler, Spranger és Dékány szellemtudományi típusait ismerteti. *Az egyéniség megismerése* először az egyén, egyéniség, személy, személyiség, jellem, karakter fogalmait veszi vizsgálódás alá, majd a megismerés különböző módszereiről szól. *Az új nevelés és a lélektan* c. értekezés az újabb nevelési irányok lélektani alapjait keresi. Áttekinti a herbarti iskola statikus neveléslelektanát, tömören ismerteti az attól elforduló dinamikus felfogást érvényesítő rendszereket, közben megemlékezik és méltatja a kísérleti pedagógiát és az öntevékenység, vaamint az önkifejlés fogalmaihoz jut. Kimutatja az öntevékenységnek személyiséget alakító szerepét és főtevékenységi formáiról: a játékról, munkáról és alkotásról szól behatóbban. Végül a jövő nevelés lelektanának szerepét vázolja. *Az iskolaorvosi intézmény gyermek- és ifjúságtanulmányi feladatairól* szóló közlemény tartozik még ide.